

DOI: 10.18559/SOEP.2015.10.5

Krystyna Gilga

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Katedra Socjologii i Polityki Społecznej
Pełnomocnik Rektora UEW ds. Osób Niepełnosprawnych
krystyna.gilga@ue.wroc.pl

**DOSTĘPNOŚĆ SZKOLNICTWA WYŻSZEGO
DLA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ
W POLSCE**

Streszczenie: Edukacja jest jedną z podstawowych usług społecznych. Na poziomie szkolnictwa wyższego dostęp do niej jest znacznie ograniczony dla osób niepełnosprawnych. Wykształcenie na poziomie wyższym uzyskuje, proporcjonalnie, znacznie mniej ludzi niepełnosprawnych niż sprawnych. Celem artykułu jest ukazanie działań uczelni wyższych wspierających kształcenie osób niepełnosprawnych. Działania te wynikają z regulacji prawnych, jak i koncepcji postrzegania osób niepełnosprawnych jako pełnoprawnych członków społeczeństwa.

Słowa kluczowe: niepełnosprawność, szkolnictwo wyższe.

Klasyfikacja JEL: I2.

**AVAILABILITY OF TERTIARY EDUCATION FOR PEOPLE
WITH DISABILITIES IN POLAND**

Abstract: Education is one of essential social services. Access to tertiary education is limited for disabled people. There are far fewer disabled graduates than others. The aim of the paper is to present activities undertaken by universities in order to facilitate education for the disabled. The activities presented are based on legal regulations as well as the concept that a disabled person being a citizen.

Keywords: disability, tertiary education.

Wstęp

Punktem wyjścia do podejmowania działań na rzecz pełnej dostępności do szkolnictwa wyższego osób niepełnosprawnych jest zmiana podejścia do samej niepełnosprawności. Historycznie rozumienie niepełnosprawności ulegało zmianie wraz z upowszechnianiem się praw człowieka i coraz większym zaangażowaniem się samych osób niepełnosprawnych. Zmiany te są widoczne nawet w samym nazewnictwie. Od określenia „niepełnosprawny”, które to z góry narzucało wizję osoby niepełnej, uszkodzonej, kalekiej, poprzez „osobę niepełnosprawną”. Pomimo nadania pełni praw ciągle podstawowym wyróżnikiem jest niepełnosprawność. Współcześnie wprowadza się pojęcie „osoba z niepełnosprawnością”, wtedy jest to tylko jedna z wyróżniających ją cech, podobnie jak kolor włosów czy wiek. Zmiany te przenoszą się również na postrzeganie niepełnosprawności. W tradycyjnym (medycznym) modelu niepełnosprawność postrzegana jest jako problem jednostki wynikający z ograniczenia sprawności i wiedza oraz praktyka medyczna określają metody leczenia. W modelu społecznym zakłada się że niepełnosprawność nie jest tylko efektem choroby lub urazu, ale przede wszystkim rezultatem barier, na jakie napotyka ona w interakcji ze społeczeństwem. W modelu medycznym niepełnosprawność jest tragedią osobistą, w społecznym źródło niepełnosprawności ulokowane jest w społeczeństwie [Barnes, Mercer i Shakespeare 2010].

Jeszcze dziś, pomimo szeroko zakrojonych działań na rzecz przeciwdziałania dyskryminacji osób z niepełnosprawnością, słowo „niepełnosprawny” kojarzy się potocznie w sposób często uproszczony i zawężony do kogoś na wózku, mającego problemy materialne z powodu niskiej renty. To ktoś, kto wymaga ciągłej opieki medycznej i rehabilitacji, osoba, która nie jest zdolna do samodzielnego funkcjonowania w życiu. Dotyczy to także podejmowania decyzji co do swojej przyszłości. Głównymi problemami takiej osoby, w potocznym rozumieniu, są schody i niedostosowane łazienki, a potrzeby obejmują tylko możliwość kontaktu z innymi niepełnosprawnymi, udział w imprezach integracyjnych oraz pracę w zakładzie pracy chronionej. Takie postrzeganie niepełnosprawności jest często wzmocnione przekazami medialnymi pokazującymi osoby z niepełnosprawnością i ich trudności w sposób uproszczony i jednostronny. Instytucje publiczne, kładąc nacisk na wymiar pomocowy takim osobom, wzmacniają ten przekaz, podobnie jak państwo, które kształtując politykę wobec osób niepełnosprawnych opartą na koncepcji zatrudnienia chronionego i rehabilitacji. Nawet same osoby z niepełnosprawnością częściowo utrwalają ten nieprawdziwy wize-

runek poprzez postawy roszczeniowe i akceptację odmiennego (dyskryminującego) statusu społecznego.

Podjęcie takie jest odzwierciedlone w medycznym modelu niepełnosprawności traktującym niepełnosprawność jako negatywną cechę jednostki. Model ten głęboko wrósł w potoczne postrzeganie świata. Prowadzi on w konsekwencji do powstawania mechanizmów wyłączających osoby niepełnosprawne z życia społecznego, akcentując potrzebę działań o charakterze opiekuńczym i charytatywnym. Drugi z przedstawionych modeli – model społeczny niepełnosprawności postrzega ją jako cechę neutralną, przy czym negatywne konotacje przypisane niepełnosprawności w pierwszym modelu, czyli konsekwencji osobie niepełnosprawnej, tutaj są traktowane raczej jako wynik interakcji ze społeczeństwem. W tym rozumieniu osoba z niepełnosprawnością staje się podmiotem niezależnie i samodzielnie podejmującym decyzje, członkiem społeczeństwa mającym te same prawa obywatelskie, co osoby pełnosprawne, podlegającym tym samym prawom i obowiązkom. Przestaje być biernym odbiorcą świadczeń i akcji charytatywnych, a jest pełnoprawnym uczestnikiem i decydentem.

Opisane powyżej sposoby rozumienia niepełnosprawności w konsekwencji pociągają za sobą konkretne decyzje w sposobie podejścia do osób niepełnosprawnych. W obszarze edukacji zastosowanie modelu medycznego przyjmuje w efekcie postać dwóch skrajnych rozwiązań. Jeśli jednostka jest zdrowa, to realizuje standardowy program i nie wymaga żadnych działań. Jeśli jest natomiast osobą chorą, to powinna się leczyć, by po zakończeniu terapii kontynuować naukę według normalnego programu. Ten sposób myślenia o problemach osób z niepełnosprawnością i przewlekle chorych był powszechny i stosowany w nauczaniu przez całe dziesięciolecie.

Przy wprowadzeniu idei modelu społecznego może okazać się, że wiele osób wcześniej uznawanych za niezdolne do kontynuowania nauki jest w stanie zrealizować program nauki. Zindywidualizowanie podejścia do nauki jest warunkiem pozwalającym na identyfikację trudności, jakie powoduje choroba lub niesprawność oraz określenie sposobów ich pokonania, a następnie wprowadzenie niezbędnych dostosowań i wariantywnych rozwiązań. Rozwiązania te powinny być dopasowane do rodzaju niesprawności czy choroby oraz charakteru placówki edukacyjnej. Niezależnie od różnorodności potrzeb wynikających z niepełnosprawności zawsze punktem wyjścia powinno przyjmowane być założenie, że proponowane rozwiązania nie obejmują merytorycznych wymagań stawianych w ramach danych zajęć.

1. Uwarunkowania prawne

Konstytucyjne prawa do nauki i równości wszystkich obywateli w odniesieniu do osób niepełnosprawnych zostały wzmocnione uchwaleniem przez Sejm w 1997 roku Karty Praw Osób Niepełnosprawnych (Uchwała Sejmu z 1 sierpnia 1997). Jednym z najważniejszych praw zawartych w Karcie jest prawo do nauki dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w placówkach edukacyjnych wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej. Podobne prawa daje w art. 7 Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, ratyfikowana przez Polskę 15 czerwca 2012 roku. Ratyfikowana konwencja zobowiązuje państwo do podejmowania wszelkich niezbędnych środków w celu zapewnienia pełnego korzystania przez niepełnosprawne dzieci i młodzież ze wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności na zasadzie równości z innymi. Państwo powinno zapewniać niepełnosprawnym prawo swobodnego wyrażania poglądów we wszystkich sprawach ich dotyczących, przyjmując je z należytą uwagą, odpowiednio do wieku i dojrzałości, na zasadzie równości z innymi dziećmi oraz zapewnić dzieciom pomoc w wykonywaniu tego prawa dostosowaną do ich niepełnosprawności i wieku [Ustawa z 15 czerwca 2012].

Na poziomie szkolnictwa wyższego znowelizowana w 2011 roku ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym wręcz nakłada na wszystkie uczelnie obowiązek dostępności (Ustawa z 27 lipca 2005). W art. 13 do podstawowych zadań uczelni włączono zapis mówiący o: stwarzaniu osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia i w badaniach naukowych. Uzupełnieniem tego zapisu jest art. 94, ust. 1, pkt 11, który określa, że na realizację zadań związanych ze stwarzaniem studentom i doktorantom, będącym osobami niepełnosprawnymi warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia z budżetu państwa uczelnia publiczna otrzymuje dotacje. Oznacza to że od 2012 roku uczelnie muszą być dostępne dla osób niepełnosprawnych we wszystkich obszarach swoich działań. Zaczynając od procesu rekrutacji, poprzez dydaktykę i badania na infrastrukturze kończąc.

Realizacja zasady równego dostępu do edukacji wymaga od podmiotów odpowiedzialnych za edukację podejmowania wielu działań. Istniejące już rozwiązania, choć dobre, nie rozwiązują wszystkich problemów. Coraz większa liczba studentów niepełnosprawnych o bardzo różnorodnych potrzebach wymaga od uczelni ciągłego dostosowywania się i szukania nowych rozwiązań. Podstawowym celem instytucji edukacyjnych jest kształ-

cenie i wszyscy muszą spełniać te same kryteria wiedzy i umiejętności. Mają takie same prawa i obowiązki, otrzymują takie samo świadectwo. Działania powinny umożliwić młodzieży z niepełnosprawnością zdobywanie wiedzy i umiejętności. Zastosowane rozwiązania powinny mieć charakter kompensacyjny i zindywidualizowany, dopasowany do specyficznych potrzeb wynikających z rodzaju niepełnosprawności.

2. Charakterystyka populacji osób niepełnosprawnych

W Polsce wg badań nad stanem zdrowia ludności w 2009 roku żyło 264 tys. dzieci z niepełnosprawnością w wieku 0–14 lat. W następnej grupie wiekowej (15–29 lat) było ich ponad 591 tys. Oznacza to, że 5,6% dzieci w wieku 0–14 lat, a w grupie wiekowej 15–29 lat odsetek ten wzrósł do 6,9%. W tym z poważnymi ograniczeniami było 57 tys. dzieci w wieku 0–14 lat i 129 tys. w grupie wiekowej 15–29 lat.

Tabela 1. Osoby niepełnosprawne w Polsce w wybranych grupach wiekowych w 2009 roku (w tys.)

Ogółem ludność	Ludność wg rodzajów niesprawności			Ludność niemająca ograniczeń
	razem	w tym: poważnieograniczeni	w tym: ograniczeni, ale niezbyt poważnie	
Ogółem				
37 744,6	8107,5	2658,1	5449,4	29 527,4
0–14 lat				
5 749,2	264,0	57,0	207,0	5 479,6
15–29 lat				
8 523,8	591,3	129,0	462,3	7 903,4

Źródło: [GUS 2011].

Osoby niepełnosprawne są narażone w większym stopniu na dyskryminację i marginalizację niż inne grupy społeczne. Niepełnosprawność kumuluje bowiem różnorodne upośledzenia w wielu obszarach życia (praca, wykształcenie, warunki materialne, udział w kulturze czy polityce) [Firlit-Fesnak i Magnuszewska-Otulak 2007, s. 272]. Jednym z tych obszarów jest edukacja. Pełni ona nie tylko funkcje społeczne czy też poznawcze (dostarczania wiedzy i informacji). W procesie edukacji kształtowane są również postawy i wzorce (funkcje kulturowe). Istotne znaczenie ma również moż-

liwość zdobycia kwalifikacji zawodowych pozwalających na podjęcie pracy (funkcje ekonomiczne) [Orczyk 2005, s. 167].

Prawo do edukacji nie jest do końca realizowane w praktyce. Świadczy o tym fakt występowania w Polsce istotnych różnic w poziomie wykształcenia ludności sprawnej i niepełnosprawnej (tabela 2).

Wśród ludności niepełnosprawnej w wieku 15 lat i więcej w 2013 roku niecałe 33% miało tylko wykształcenie gimnazjalne lub niższe. Wpływa to niekorzystnie na sytuację tych osób na rynku pracy. Trudno znaleźć pracę osobie bez kwalifikacji zawodowej nawet sprawnej. Wykształcenie zasadnicze zawodowe miało 31,7% niepełnosprawnych (poziom ten jest wyższy niż grupy osób sprawnych). W pozostałych kategoriach sytuacja jest odwrotna. Im wyższy poziom wykształcenia, tym różnice pomiędzy sprawnymi i niepełnosprawnymi są większe:

- średnie ogólnokształcące 3,3 pkt,
- policealne i średnie zawodowe 3,2 pkt,
- wyższe 14,5 pkt.

Tabela 2. Struktura wykształcenia ludności w wieku 15 lat i więcej W Polsce w latach 2009–2013 wg BAEL

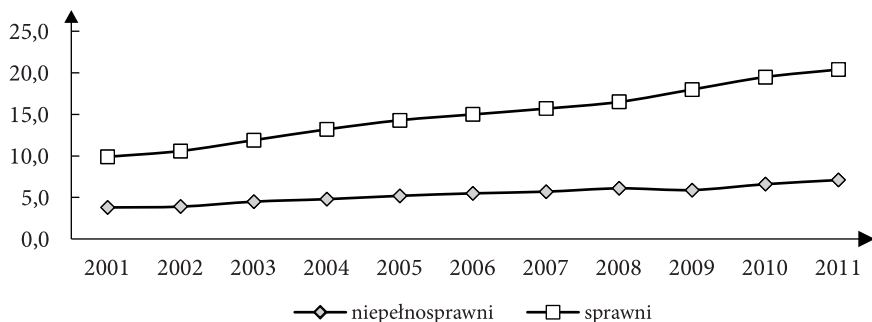
Wyszczególnienie	Ogółem	Według poziomu wykształcenia				
		wyższe	policealne i średnie zawodowe	średnie ogólnokształcące	zasadnicze zawodowe	gimnazjalne, podstawowe, niepełne podstawowe i bez wykształcenia
		w %				
2009 rok						
Osoby w wieku 15 lat i więcej	100,0	16,6	23,0	10,6	25,5	24,3
Osoby niepełnosprawne prawnie	100,0	5,9	18,8	7,4	30,4	37,5
Osoby sprawne	100,0	18,0	23,5	11,0	24,8	22,7
2010 rok						
Osoby w wieku 15 lat i więcej	100,0	18,1	23,2	10,6	24,7	23,4
Osoby niepełnosprawne prawnie	100,0	6,6	19,8	7,3	30,3	36,0

cd. tabeli 2

Wyszczególnienie	Ogółem	Według poziomu wykształcenia				
		wyższe	policealne i średnie zawodo- we	średnie ogólno- kształ- cące	zasadni- cze zawo- dowe	gimnazjal- ne, pod- stawowe, niepełne podstawa- we i bez wykształ- cenia
Osoby sprawne	100,0	19,5	23,6	11,0	24,0	21,9
2011 rok						
Osoby w wieku 15 lat i więcej	100,0	19,0	23,1	10,5	24,8	22,6
Osoby niepełnosprawne prawnie	100,0	7,1	20,1	7,2	31,0	34,6
Osoby sprawne	100,0	20,4	23,5	10,8	24,1	21,2
2012 rok						
Osoby w wieku 15 lat i więcej	100,0	19,7	23,0	10,4	24,9	22,0
Osoby niepełnosprawne prawnie	100,0	7,5	20,3	7,7	31,8	32,8
Osoby sprawne	100,0	21,2	23,3	10,7	24,1	20,7
2013 rok						
Osoby w wieku 15 lat i więcej	100,0	20,6	23,1	10,4	24,6	21,2
Osoby niepełnosprawne prawnie	100,0	7,7	20,3	7,5	31,7	32,8
Osoby sprawne	100,0	22,2	23,5	10,8	23,8	19,8

Źródło: [http://www.stat.gov.pl/gus/5840_2189_PLK_HTML.htm].

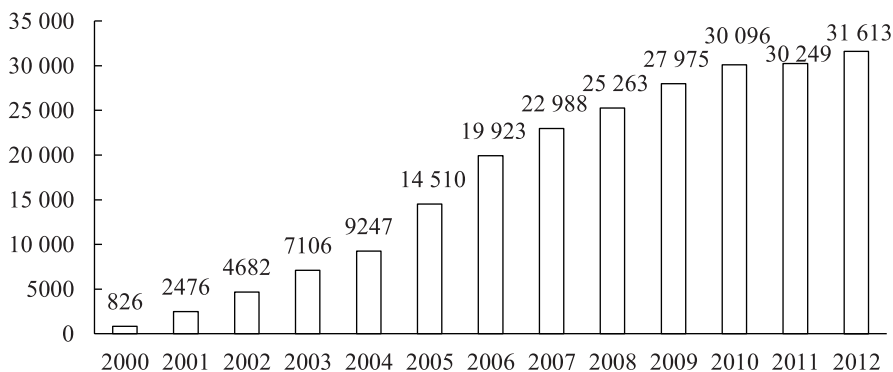
Prawo to nie jest realizowane, co widać w różnicach w poziomie wyższego wykształcenia w ciągu ostatnich lat. Różnice były znaczne i ulegają zwiększeniu. (rysunek 1). W 2001 roku różnica pomiędzy osobami sprawnymi i niepełnosprawnymi wynosiła 6,1 p.proc., a w 2013 już 14,4 p.proc. W tym samym okresie odsetek osób z wyższym wykształceniem wśród osób niepełnosprawnych wzrósł z 3,8 do 7,7%, a dla osób sprawnych wzrósł z 9,9 do 22,2%. Tempo wzrostu udziału osób z wyższym wykształceniem w obydwu grupach jest podobne z niewielką przewagą na rzecz niepełnosprawnych.

Rysunek 1. Udział osób sprawnych i niepełnosprawnych z wykształceniem wyższym w wieku 15 lat i więcej w Polsce w latach 2001–2011 wg BAEL (p.proc.)

Źródło: [Bank Danych Lokalnych GUS]

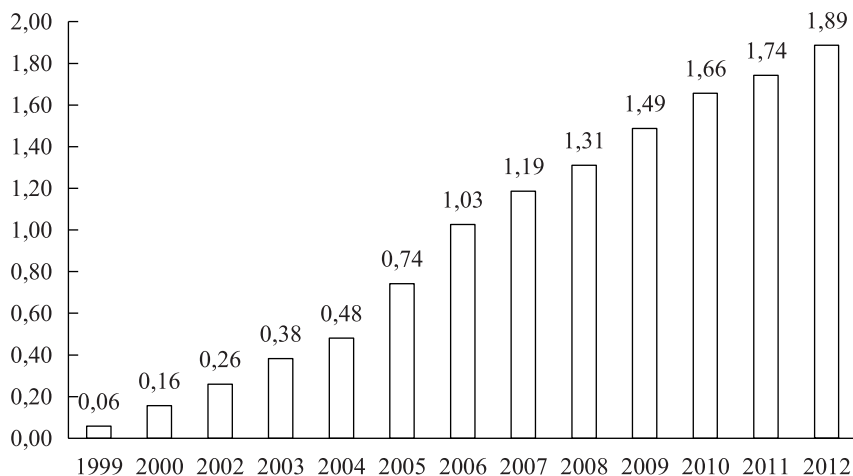
W ciągu ostatnich kilku lat liczba studentów niepełnosprawnych systematycznie rosła. Wzrost ten nie jest jednak na tyle duży, by zniwelować kilkadziesiąt lat faktycznego braku dostępu do uczelni wyższych (rysunek 2). W latach 1999–2010 liczba studentów niepełnosprawnych w Polsce wzrosła ponad 36-krotnie.

Rysunek 2. Studenci niepełnosprawni w Polsce w latach 1999–2012

Źródło: [Bank Danych Lokalnych GUS]

W tym samym okresie wzrósł też udział studentów niepełnosprawnych w ogólnej liczbie studiujących w Polsce – ponad 30-krotnie: z 0,06% do 1,89% (rysunek 3). Jeżeli przyjmiemy, że w zależności od sposobów pomiaru odsetek osób niepełnosprawnych w Polsce kształtuje się na poziomie 10–14% ogółu społeczeństwa, to pomimo olbrzymiego wzrostu udział studentów niepełnosprawnych jest ciągle zbyt mały.

Rysunek 3. Udział studentów niepełnosprawnych w ogólnej liczbie studentów w Polsce w latach 1999–2012 (w %)

Źródło: [Bank Danych Lokalnych GUS]

Studenci niepełnosprawni w latach 2007–2012 studiowali zarówno na studiach stacjonarnych (56%), jak i niestacjonarnych (44%). Grupę studentów niepełnosprawnych w 60% stanowiły kobiety. Ponad 1/4 z nich to osoby z dysfunkcją ruchu, ale chodzący, a tylko 2% stanowią osoby poruszające się na wózkach. Osoby z dysfunkcją słuchu stanowiły 6% ogółu, a niewidome i słabo widzące 9% (tabela 3).

Tabela 3. Studenci niepełnosprawni w Polsce w latach 2007–2012 według typu niepełnosprawności

Wyszczególnienie	Ogółem	W tym kobiety	Niesłyszący i słabo słyszący	Niewidomi i słabo widzący chodzący	Z dysfunkcją narządu ruchu		Inne rodzaje niepełnosprawności
					chodzący	niechodzący	
Rok 2007 ogółem, w tym:	22 988	13 499	1 491	1 874	5 316	503	13 804
studia stacjonarne	12 569	7 029	872	1 063	2 818	251	7 565
studia niestacjonarne	10 419	6 470	619	811	2 498	252	6 239

cd. tabeli 3

Wyszczególnienie	Ogółem	W tym kobiety	Niesłyszący i słabo słyszający	Niewidomi i słabo widzący chodzący	Z dysfunkcją narządu ruchu		Inne rodzaje niepełności
					chodzący	niechodzący	
Rok 2008 ogółem, w tym:	25 265	15 126	1 723	2 042	6 367	560	14 573
studia stacjonarne	13 089	7 364	914	1 137	3 066	277	7 695
studia niestacjonarne	12 176	7 762	809	905	3 301	283	6 878
Rok 2009 ogółem, w tym:	27 975	16 661	1 891	2 357	7 368	599	15 760
studia stacjonarne	14 552	8 161	1 029	1 314	3 642	298	8 269
studia niestacjonarne	13 423	8 500	862	1 043	3 726	301	7 491
Rok 2010 ogółem, w tym:	30 096	18 117	1 990	2 630	8 069	607	16 800
studia stacjonarne	15 872	8 986	1 104	1 481	4 030	294	8 963
studia niestacjonarne	14 224	9 131	886	1 149	4 039	313	7 837
Rok 2011 ogółem, w tym:	30 249	18 357	2 017	2 638	8 051	610	16 933
studia stacjonarne	16 394	9 436	1 175	1 490	4 200	307	9 222
studia niestacjonarne	13 855	8 921	842	1 148	3 851	303	7 711
Rok 2012 ogółem, w tym:	31 613	18 937	2 047	2 733	8 450	600	17 783
studia stacjonarne	17 579	10 030	1 239	1 567	4 548	281	9 944
studia niestacjonarne	14 034	8 907	808	1 166	3 902	319	7 839

Źródło: [GUS 2008, 2009, 2010, 2011, 2013].

W latach 2007–2012 najwięcej studentów niepełnosprawnych studiowało na uniwersytetach. Stanowili oni 33% ogółu studiujących osób z niepełnosprawnością. Drugą co wielkości grupę stanowili studenci wyższych szkół ekonomicznych oraz pozostałych szkół wyższych, w tym wyższych zawodowych. Stanowili oni w poszczególnych latach ok. 20%. Wyższe szkoły techniczne wybierało 13% studentów niepełnosprawnych, a uczelnie pedagogiczne 8% ogółu (tabela 4).

Tabela 4. Studenci niepełnosprawni w Polsce w latach 2007–2012 według typów szkół

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ogółem	22 988	25 265	27 975	30 096	30 249	31 613
Uniwersytety	7 486	8 062	9 269	9 878	10 259	10 509
Wyższe szkoły techniczne	2 861	3 243	3 577	3 912	4 387	4 978
Wyższe szkoły rolnicze	955	981	892	929	968	1 169
Wyższe szkoły ekonomiczne	4 748	4 737	4 407	4 323	4 036	3 882
Wyższe szkoły pedagogiczne	1 839	2 005	2 018	2 333	1 771	1 796
Akademie medyczne	382	452	551	732	783	783
Wyższe szkoły morskie	28	45	67	90	101	101
Akademie wychowania fizycznego	104	113	137	167	180	204
Wyższe szkoły artystyczne	126	143	189	203	231	253
Wyższe szkoły teologiczne	151	120	117	190	158	143
Wyższe szkoły pozostałe	4 244	5 295	6 660	7 193	7 208	7 581
Szkoły resortu obrony narodowej	64	65	90	136	157	205

Źródło: jak w tabeli 1.

3. Działania wspierające dostępność

Jednymi z działań wspierającymi uczelnie w dopasowywaniu się do potrzeb studentów z niepełnosprawnością były, finansowane przez PFRON, programy Pitagoras i Pitagoras 2007. Adresatami programów były uczelnie i szkoły policealne, a także instytucje kultury. Celem programu było zagwarantowanie osobom niedosłyszącym i niesłyszącym, obejmującym również osoby głuchoniewidome i głuchoniedowidzące, osoby studiujące, uczące się

w szkołach policealnych oraz uczestniczące w kursach przygotowawczych do egzaminów do szkół wyższych, w zależności od potrzeb, pomoc tłumaczy migowych oraz możliwość wykorzystywania w trakcie zajęć oraz egzaminów urządzeń wspomagających słyszenie oraz innych urządzeń, w tym dostosowanych do potrzeb i możliwości wynikających z dysfunkcji słuchu lub słuchu i wzroku.

Tabela 5. Wydatki i liczba beneficjentów programów Pitagoras i Pitagoras 2007 w latach 2004–2011 w Polsce

Rok	Kwota wydatkowana	Liczba podmiotów uczestniczących w programie
2004	2 396 823	16
2005	2 844 056	31
2006	3 606 978	29
2007	2 156 000	26
2008	3 750 396	41
2009	4 652 701	57
2010	825 175	26
2011	2 384 462	41

Źródło: Na podstawie danych z PFRON.

Inną formą wsparcia kształcenia osób niepełnosprawnych na poziomie szkolnictwa wyższego są programy Student i Student II finansowane ze środków PFRON. Adresatami programu były osoby mające orzeczony znaczny lub umiarkowany stopień niepełnosprawności, które:

- studiują na studiach pierwszego stopnia,
- studiują na studiach drugiego stopnia,
- studiują na studiach jednolitych magisterskich – prowadzonych przez szkoły wyższe,
- kształcą się na studiach podyplomowych,
- studiują na studiach doktoranckich,
- uczą się w kolegiach pracowników służb społecznych,
- uczą się w kolegiach nauczycielskich lub nauczycielskich kolegiach języków obcych,
- czniami szkół policealnych,
- kształcą się na studiach w uczelniach zagranicznych,
- są studentami odbywającymi staż zawodowy za granicą w ramach programów Unii Europejskiej.

Osoby te mogą pobierać naukę w systemie stacjonarnym lub niestacjonarnym. Przeciętna kwota wsparcia wynosiła początkowo 2083 zł w 2002, by wzrosnąć do 3661 zł w 2011 roku. Liczba osób korzystających z tego programu od 2002 roku do 2012 wzrosła prawie 10-krotnie.

Tabela 6. Wydatki i liczba beneficjentów programów Student i Student II w latach 2004–2012 w Polsce

Rok	Kwota wydatkowana	Liczba beneficjentów
2002	3 478 486	1 670
2003	6 372 411	2 058
2004	11 124 974	3 221
2005	23 155 586	7 704
2006	28 685 778	10 348
2007	33 991 656	11 418
2008	37 703 145	12 467
2009	50 754 587	12 967
2010	54 115 316	12 296
2011	56 801 333	12 736
2012	60 479 235	16 520

Źródło: Na podstawie danych z PFRON.

Wnioski

Realizacja zasady równego dostępu do edukacji wymaga od podmiotów odpowiedzialnych za edukację podejmowania wielu działań. Istniejące już rozwiązania, choć dobre, nie rozwiązują wszystkich problemów. Coraz większa liczba studentów niepełnosprawnych o bardzo różnorodnych potrzebach wymaga od uczelni ciągłego dostosowywania się i szukania nowych rozwiązań. Podstawowym celem instytucji edukacyjnych jest kształcenie i wszyscy muszą spełniać te same kryteria wiedzy i umiejętności. Mają takie same prawa i obowiązki, otrzymują takie samo świadectwo. Działania tych instytucji powinny mieć charakter kompensacyjny i zindywidualizowany, dopasowany do specyficznych potrzeb wynikających z rodzaju niepełnosprawności.

Tworząc system wsparcia dla studentów niepełnosprawnych, niezbędne jest zdefiniowanie pojęcia niepełnosprawności odpowiadającego realiom życia akademickiego. Nie każda bowiem niepełnosprawność spełniająca

kryteria formalne będzie wpływać na możliwości spełnienia przez studenta wymagań związanych z przebiegiem jego studiów. Zdarza się często, że osoby nieposiadające orzeczonego stopnia niepełnosprawności mają znaczne trudności w realizacji obowiązującego programu studiów wynikające ze stanu zdrowia.

Obecnie za studenta niepełnosprawnego uznaje się osobę studiującą posiadającą aktualne orzeczenie o niepełnosprawności. Powoduje to, że nie wszystkie osoby mogą korzystać ze wsparcia w procesie edukacji. Są to w szczególności:

- osoby niezdolne do pełnego uczestnictwa w zajęciach z powodu stanu zdrowia (w tym przewlekle chore) w trybie standardowym, ale nieposiadające orzeczonego stopnia niepełnosprawności;
- osoby które zostały dotknięte nagłą chorobą lub utratą sprawności w wyniku wypadku, ale charakter tej niezdolności jest czasowy, nie są zdolne do pełnego uczestnictwa w zajęciach.

Szczególną grupą są osoby z dysleksją czy dysgrafią, czy innymi zaburzeniami, które na poziomie szkolnictwa podstawowego i średniego miały możliwość kształcenia dopasowanego do ich potrzeb. Na poziomie kształcenia wyższego na razie nie można traktować ich jako studentów niepełnosprawnych. Istnieje więc potrzeba rozszerzenia pojęcia niepełnosprawności do potrzeb edukacji na poziomie wyższym, tak by zagwarantować niezbędne wsparcie tym jednostkom, dla których niesprawność – niezależnie od jej charakteru – stanowi oczywistą barierę w pełnym udziale w życiu uczelni.

Bibliografia

Bank Danych Lokalnych GUS.

Barnes, C., Mercer, G., Shakespeare, T., 2010, *The social model of disability*, w: Giddens, A., Sutton, P.W. (eds.), *Sociology: Introductory Readings*, Polity Press, Cambridge.

Firlit-Fesnak, G., Magnuszewska-Otulak, G., 2007, *Dyskryminacja a równouprawnienie; zadania polityki społecznej*, w: Firlit-Fesnak, G., Szyłko-Skoczny, M. (red.), *Polityka społeczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

GUS 2011, *Stan zdrowia ludności Polski w 2009 r.*, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa.

GUS 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, *Szkoły wyższe i ich finanse*, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa.

- http://www.stat.gov.pl/gus/5840_2189_PLK_HTML.htm, Badanie aktywności ekonomicznej ludności [dostęp: październik 2015].
- Konstytucja RP uchwalona 2 kwietnia 1997 r. Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483.
- Orczyk, J. 2005, *Polityka społeczna. Uwarunkowania i cele*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół, Dz.U. z 2001, nr 61, poz. 624.
- Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 28 sierpnia 2012 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych Dz.U. z 2012, nr 0, poz. 982.
- Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 1 sierpnia 1997 r. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych, Monitor Polski z 1997, nr 50, poz. 475.
- Ustawa z 7 września 1991 r. o systemie oświaty, Dz.U. z 2004, nr 256, poz. 2572, z późn. zm.
- Ustawa z 15 czerwca 2012 r. o ratyfikacji Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006r. Dz.U. z 2012 r., nr 0, poz. 882.